

Конституційне право

УДК 342

Кушніренко Олександр Георгійович

кандидат юридичних наук, доцент,

доцент кафедри конституційного права

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

Кушниренко Александр Георгиевич

кандидат юридических наук,

доцент, доцент кафедры конституционного права

Национальный юридический университет имени Ярослава Мудрого

Kushnirenko Alexander

Candidate of Juridical Sciences, Associate Professor,

Assistant Professor of Constitutional Law Department

Yaroslav Mudryi National Law University

Алиєва Аліса Відадівна

студентка

Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

Алиева Алиса Видадиевна

студентка

Национального юридического университета имени Ярослава Мудрого

Aliyeva Alisa

Student of the

Yaroslav Mudryi National Law University

Мічківський Роман Володимирович

студент

Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

Мичкивский Роман Владимирович

студент

Национального юридического университета имени Ярослава Мудрого

Michkivskiy Roman

Student of the

Yaroslav Mudryi National Law University

Стоянова Варвара Олексіївна

студентка

Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

Stoyanova Varvara

студентка

Национального юридического университета имени Ярослава Мудрого

Stoyanova Varvara

Student of the

Yaroslav Mudryi National Law University

НАЦІОНАЛЬНІ ТА МІЖНАРОДНІ СТАНДАРТИ ПРАВА НА МИРНІ

ЗІБРАННЯ

НАЦИОНАЛЬНЫЕ ТА МЕЖДУНАРОДНЫЕ СТАНДАРТЫ ПРАВА

НА МИРНЫЕ СБОРЫ

NATIONAL AND INTERNATIONAL STANDARTS OF RIGHT TO

PEACEFUL ASSEMBLY

Анотація. Стаття присвячена дослідженню сучасного стану правової регламентації права на мирні зібрання та висвітленню міжнародних стандартів у цій сфері. Актуальність дослідження обраної теми зумовлена тим, що право на свободу мирних зібрань є одним з найбільш важливих складових міжнародно-правового каталогу прав людини. Спираючись на міжнародний досвід правової регламентації цього

інституту в зарубіжних країнах, Україна має можливість законодавчо закріпити та врегулювати право на мирні зібрання з урахуванням положень основоположних міжнародних актів, зміст яких відбиває проблематику цієї наукової роботи. Такий крок може бути вирішальним для України на шляху гарантування та захисту прав людини, зокрема права на мирні зібрання.

Саме від ступеню гарантування та захисту права на свободу мирних залежить здатність громадян без застосування насильства виразити власну незгоду із способом направлення та впорядкування державою суспільних відносин у країні, у статті авторами проаналізовано сучасний стан конституційно-правового закріплення права на мирні зібрання в Україні. Оскільки дослідження міжнародних стандартів права на мирні зібрання не виглядатиме всебічним та повним без висвітлення закріплення права на мирні зібрання в Україні, то проаналізовано також положення Конституції України, які регламентують правове закріплення права на мирні зібрання в аспекті офіційного тлумачення Конституційного суду України таких положень та інше законодавство України.

Досліджені форми здійснення громадянами права на мирні зібрання, можливості обмеження цього права на мирні зібрання зі сторони держави в інтересах національної безпеки та громадського порядку у міжнародній практиці.

Приділено значну увагу витокам міжнародно-правового регулювання права на мирні зібрання, зокрема основним міжнародним актам, які можна вважати джерелами формування права цього важливого правового інституту через призму важкого та м'якого міжнародного права. Також розглянуто практику вирішення спорів щодо забезпечення права на мирні зібрання міжнародними судовими установами, зокрема Європейським судом з прав людини.

Ключові слова: конституційно-правове регулювання; Конституція України; право на мирні зібрання; міжнародні стандарти.

Анотація. Стаття посвячена дослідженню сучасного стану правової регламентації права на мирні зібрання та освітленню міжнародних стандартів в цій сфері. Актуальність дослідження обумовлена тим, що право на свободу мирних зібрань є одним з найбільш важливих складових міжнародно-правового каталога прав людини. Опіраючись на міжнародний досвід правової регламентації цього інституту в зарубіжних країнах, Україна має можливість законодавчо закріпити та урегулювати право на мирні зібрання з урахування положень основопологаючих міжнародних актів, зміст яких відображає проблематику цієї наукової роботи. Таким кроком може бути вирішальним для України на шляху забезпечення та захисту прав людини, зокрема права на мирні зібрання.

Іменно від ступеня забезпечення та захисту права на свободу мирних зібрань залежить здатність громадян без застосування насильства висловити власну незгоду з діями влади та впливати на державу. У статті авторами проаналізовано сучасний стан конституційно-правового закріплення права на мирні зібрання в Україні. Оскільки дослідження міжнародних стандартів права на мирні зібрання не буде висвітлено повністю без освітлення закріплення права на мирні зібрання в Україні, то проаналізовані також положення Конституції України, що регламентують правове закріплення права на мирні зібрання в аспекті офіційного тлумачення Конституційного суду України таких положень і інше законодавство України.

Досліджено форми реалізації громадянами права на мирні зібрання, можливості обмеження цього права на мирні зібрання со

стороны государства в интересах национальной безопасности и общественного порядка в международной практике.

Уделено значительное внимание утечки международно-правового регулирования права на мирные собрания, в частности основным международным актам, которые можно считать источниками формирования права этого важного правового института через призму тяжелого и мягкого международного права. Также рассмотрена практика разрешения споров по обеспечению права на мирные собрания международными судебными учреждениями, в частности Европейским судом по правам человека.

Ключевые слова: *конституционно-правовое регулирование, право на мирные сборы, международные стандарты, Конституция Украины.*

Summary. *The article is devoted to problems of legal regulation and implementing the constitutional right of citizens to peaceful assembly in Ukraine. The authors represent the approaches of different scholars and international and national practices of realization citizens` right to peaceful assembly and summing up the results the authoors offer options for improving and optimization legislation on peaceful assembly.*

On the basis of international experience in regulating this institution in foreign countries, Ukraine has the opportunity to legislate and regulate the right to peaceful assembly, taking into account the provisions of the fundamental international instruments, which reflect the subject matter of this scientific work

The authors' article analysed the current status of the constitutional and legal establishment of the right to peaceful assembly in Ukraine.

The ways in which citizens exercise the right to peaceful assembly and the possibilities for the State to restrict this right to peaceful assembly in the interests of national security and public order in international practice have been studied.

Much attention is given to the international legal regulation of the right to peaceful assembly, in particular the main international instruments which can be

considered as sources of the formation of the law of this important legal institution through the prism of heavy and soft international law. The practice of settling disputes on the right to peaceful assembly by international judicial institutions, in particular the European Court of Human Rights, has also been examined.

Key words: *freedom of peaceful assembly, legal regulation of the right on the peaceful assembly, the Constitution of Ukraine, international standarts of human rights.*

Постановка проблеми. На шляху України до побудови демократичної держави, укріплення та впровадження принципу верховенства права на всіх рівнях суспільного життя, дослідження питання гарантування та захисту через призму конституційно-правового закріплення та міжнародних стандартів права на мирні зібрання є надзвичайно актуальним. Можливість проводити публічні зібрання є одним з ключових складових частин правового статусу кожної людини в правовій державі й розвиненому громадянському суспільстві. Право на свободу мирних зібрань корелюється зі свободою слова й правом на свободу віросповідання, це право виступає знаряддям розповсюдження інформації а також ідей, які не лише є нейтральними за змістом, а й іноді навіть носять опозиційний та контрверсійний характер.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проаналізовано дослідження проблематики правового забезпечення права на мирні зібрання в Україні займалися таких науковців: О. Васьковської [14], Р. Куйбиди [25], Р. Мельника [6], А. Осетинського [13], О. Пасенюка [9], предметом дослідження яких були окремі аспекти цієї правової проблеми.

Метою статті є дослідження конституційно-правового закріплення та міжнародно-правових стандартів права на проведення мирних зібрань, а також висвітлення міжнародної судової практики вирішення спорів з питань

забезпечення права на мирні зібрання. Актуальним також є виділення найбільш важливих питань правового регулювання здійснення права на свободу мирних зібрань відповідно до міжнародно-правових стандартів прав людини.

Виклад основного матеріалу. Право громадян збиратися мирно, без зброї і проводити збори, мітинги, походи і демонстрації закріплене в Конституції України. Таке право є невідчужуваним і непорушним, гарантованим Основним законом та державою [1, с. 125].

Згідно з загально визнаним принципом політичного плюралізму, такі публічні заходи підлягають конституційному та законодавчому регулюванню. Враховуючи відносний характер всіх політичних прав, в тому числі і права на свободу мирних зібрань, наявна конкуренція та конфлікт норм, наявні потенційні загрози конституційним цінностям – ці та інші фактори вказують на потребу державного впливу та державного регулювання порядку реалізації права на свободу мирних зібрань. Відповідно до принципу законності, державний вплив та державне втручання повинні здійснюватись у суворій відповідності з міжнародними й національними юридичними стандартам [2, с. 488].

Спеціального нормативно-правового акту, який би більш детально регулював процедуру проведення мирних зібрань, їх форми, підстави для відмовлення у дозволі на проведення мирних зібрань в Україні на даний час не існує. Однак, існує як мінімум 3 законопроекти, які на даний час не були розглянуті та прийняті. Відповідно до ст. 1 проекту Закону України «Про свободу мирних зібрань» від 07.12.2015: *«мирне зібрання - це публічний захід, що проводиться у публічному місці мирно, без зброї у формі зборів, мітингу, демонстрації, пікетування, походу або у будь-якому поєднанні цих форм чи в інших не заборонених законом формах для вираження особистої, громадянської або політичної позиції з будь-яких питань»* [3; 4; 5].

Як зазначає Р. Мельник, право на мирні зібрання регулюється на міжнародному публічному та національному конституційному рівнях [6, С. 12]. А отже, розгляд питання про право на мирні зібрання можна здійснити шляхом аналізу наявного конституційно-правового та законодавчого закріплення права на мирні зібрання, судової практики Конституційного Суду України щодо офіційного тлумачення положень Конституції України, які закріплюють право на мирні зібрання та міжнародних актів, в яких закріплені стандарти зазначеного права. Окреме місце серед зазначених об'єктів дослідження посідає практика Європейського суду з прав людини (далі – ЄСПЛ).

Конституційно-правове закріплення права на мирні зібрання представлено у ст. 39 Конституції України, відповідно до якої: *«Громадяни мають право збиратися мирно, без зброї і проводити збори, мітинги, походи і демонстрації, про проведення яких завчасно сповіщаються органи виконавчої влади чи органи місцевого самоврядування»* [7]. Цей перелік є вичерпним, проте в подальшому він може доповнюватися такими формами як пікети, походи, марші, пробіги, тощо.

Як зазначає О. Пасенюк, аналіз судової практики у спрах щодо обмеження права на мирні зібрання протягом останніх 10 років свідчить, що правові позиції судів час від часу змінювались на цілком протилежні. Показовим є те, що таке траплялось під час змін політичного режиму у країні [9, с. 7].

У свою чергу К. Леонтович у своїх працях доходить до висновку, що законодавцем встановлена спеціальна процедура судового розгляду адміністративних справ щодо обмеження реалізації прав на мирні зібрання [10, с. 371].

Вимога ст. 39 Конституції України про завчасне повідомлення органів державної влади та місцевого самоврядування про проведення зборів: *«про проведення яких завчасно сповіщаються органи виконавчої влади чи органи*

місцевого самоврядування», - знаходить своє роз'яснення у рішенні Конституційного Суду України від 19.04.2001 [11].

Слід відмітити, що таке повідомлення не має нічого спільного із наданням дозволу на проведення мирних зібрань. Фактично, організатори та учасники зобов'язані поставити органи державної влади та місцевого самоврядування перед фактом проведення таких зборів, а владні органи органи зобов'язані забезпечити громадянам реалізацію їх конституційного права.

Отже, виходячи із юридичної позиції Суду, в Україні має бути прийнятий спеціальний закон, який би встановлював правовий механізм реалізації права на мирні зібрання, підстави їх проведення, строк, протягом якого організатори або учасники зобов'язані повідомити органи державної влади або місцевого самоврядування про проведення зібрання. Суд дійшов до висновку, що такий строк повинен бути розумний і не повинен обмежувати здійснення права на мирні зібрання. Також Суд зазначив, що громадяни можуть здійснювати право на свободу мирних зібрань за умови завчасного повідомлення органів виконавчої влади, підтверджуючи тим самим слова про те, що проведення мирних зібрань не підлягає дозвільній процедурі. До того ж, обов'язковою умовою повинно бути те, що право на мирні зібрання повинно відбуватися без зброї, адже в іншому разі воно підлягає обмеженню. Слід зазначити також те, що цим правом наділені тільки громадяни України.

Р. Мельник звертає увагу на той факт, що право на свободу мирних зібрань має вагоме значення для розвитку громадянського суспільства. Рівень відкритості держави по відношенню до суспільства в розрізі забезпечення реалізації права на свободу мирних зібрань є проявом її демократизму [6, с. 9]. Однак, ст. 39 Конституції України встановлено певні обмеження реалізації права на мирні зібрання: *«Обмеження щодо реалізації цього права може встановлюватися судом відповідно до закону і лише в*

інтересах національної безпеки та громадського порядку - з метою запобігання заворушенням чи злочинам, для охорони здоров'я населення або захисту прав і свобод інших людей» [7]. Отже, при неналежному підході мирне зібрання може перерости у збройний конфлікт або провокації. Особливо такі агресивні дії громадян під час мирних зібрань небезпечні для держави в нестабільний для неї час. Саме тому з метою забезпечення прав інших громадян, збереження територіальної цілісності та конституційного ладу, Конституцією України передбачений механізм самозбереження для збалансування ситуації в державі під час нестабільного періоду.

Саме тому ми маємо дослідити обране питання крізь призму міжнародного права та практики міжнародних судів, оскільки правове регулювання свободи мирних зібрань направлено не тільки на те, щоб встановити умови для проведення мирних зібрань, а й на те, щоб визначити межі дозволеної поведінки під час мирних зібрань.

Міжнародні стандарти основних прав людини – це норми сучасного міжнародного права, які передбачають як загальнодемократичні вимоги, так й обов'язки держав щодо визнання, дотримання й захисту прав людини [12, с. 9].

За словами А. Осетинського, міжнародно-правові стандарти у сфері прав й свобод людини слід розуміти як загальновизнані норми поведінки держав, здійснювані ними в законодавстві й на практиці щодо своїх громадян а також інших осіб, які перебувають під їх юрисдикцією [13, с. 5].

За слушною думкою О. Васьковської, міжнародні та європейські стандарти у сфері права на свободу мирних зібрань є принципово важливими для будь-якої окремо узятої країни взагалі та України зокрема. Як справедливо зазначається в літературі з цього приводу, останні є надзвичайно важливими для формування відповідних національних юридичних інститутів і розбудови на їх основі громадянського суспільства [14, с. 13].

Розгляд права на мирні зібрання слід розпочати із Міжнародного пакту про громадянські і політичні права, який було ратифіковано Указом Президії Верховної Ради Української РСР від 19 жовтня 1973 р. (далі – Пакт) [15]. Оскільки в межах українських джерел права Пакт за юридичною силою знаходиться після Конституції України, Законів України прийнятих або затверджених всеукраїнським референдумом, міжнародно-правових актів ратифікованих Верховною Радою і знаходиться на одному рівні з законами, а відтак – він є обов’язковим для виконання як приватними особами, так і державою. Стаття 41 Пакту передбачає процедури, спрямовані на забезпечення виконання державами-учасницями його вимог [16, с. 48].

Стаття 21 Пакту гарантує кожному право на свободу мирних зборів [15]. На думку європейських авторів, право на свободу мирних зібрань у межах Пакту розглядається насамперед як політичне право. Тим не менш, політичним значенням зібрань таке право не повинно обмежуватись [17, с. 1143]. Отже, загальним завданням ст. 21 Пакту вбачається захист зібрань фізичних осіб, метою якого є досягнення у такий спосіб спільної мети, зокрема формування та висловлення власної позиції з того або іншого питання суспільного чи державного життя.

Європейська конвенція з прав людини (далі – Конвенція) вважається фундаментальним міжнародним договором у сфері захисту прав людини, в рамках якого функціонує ефективний контрольний механізм захисту закріплених прав, у тому числі права на свободу мирних зібрань [18]. З огляду на це, вважаємо за необхідно проаналізувати ст. 11 Конвенції, яка гарантує свободу мирних зібрань. Конвенція є прикладом для імплементації її положень в законодавство не тільки європейських країн, а й для всіх держав-учасниць Конвенції, зокрема і для України.

Конвенція у статті 11 зобов’язує держави гарантувати та захищати право на свободу мирних зібрань, проголошуючи таке право для кожного,

та водночас передбачає можливість її обмеження [18]. Тлумачення закріпленої свободи, як і окреслення критеріїв правомірності втручання держави в її реалізацію, було визначено у практиці ЄСПЛ, який завжди вказував на наявність тісного зв'язку свободи мирних зібрань з іншими правами, зокрема зі свободою вираження поглядів, що відображена у статті 10 Конвенції. Тому ЄСПЛ, незважаючи на автономну роль та особливу сферу застосування, часто розглядає статтю 11 у світлі свободи вираження поглядів, що є однією з цілей свободи мирних зборів та одним зі способів її реалізації [19, с. 848].

Право на свободу зібрань можна також розглядати в широкому аспекті як право на свободу комунікації. Конвенція у положеннях ст.ст. 9–11 гарантує, в загальному вигляді, свободу комунікації. При цьому мова йде не тільки про право на свободу комунікації, а й про ряд інших складників такого права, що у сумі забезпечує існування ряду інших форм свободи особи. Такі гарантії, у підсумку, можуть характеризуватися як свобода комунікації. Обґрунтування необхідності захисту права на свободу комунікації здійснюється в європейській правовій доктрині виходячи з двох основних позицій: людина, будучи істотою соціальною, потребує спілкування з іншими. Завдяки здатності задовольняти цю основну потребу, свобода комунікації обґрунтовано розглядається як важливий засіб розвитку особистості [20, с. 86]

Право на мирні зібрання закріплено також і в інших важливих міжнародно-правових актах. Зокрема, у таких документах, як ст. 15 Конвенції про права дитини: *«Держави-учасниці визнають право дитини на свободу асоціацій та свободу мирних зібрань»* [21]. У ст. 15 Американської конвенції про права людини: *«Визнається право на мирні зібрання, без зброї. Користування цим правом не може піддаватися жодним обмеженням, за винятком тих, що накладаються відповідно до закону та є необхідними у демократичному суспільстві в інтересах державної або*

громадської безпеки, громадського порядку або охорони здоров'я та моральності чи прав і свобод інших осіб» [22]. У п. 9.2 Копенгагенського документу ОБСЄ: «Кожна людина має право на мирні зібрання та демонстрації. Будь-які обмеження, що можуть бути передбачені щодо реалізації цих прав, встановлюються законом та відповідають міжнародним стандартам» [23].

Протягом всього часу існування ЄСПЛ, Судом було вироблено низку правових позицій щодо права на свободу мирних зібрань. Зокрема, такі позиції стосуються: заборони проведення зібрань, обмеження права на проведення зібрань, позитивних обов'язків держави щодо охорони зібрань, завчасного сповіщення про зібрання, покарання за проведення зібрання та участь у зібранні.

З огляду на вищезазначене проаналізуємо декілька рішень суду з цих питань:

1. Правова позиція ЄСПЛ щодо заборони проведення зібрань висвітлена у справі «Станков та об'єднана македонська організація Ілінден та Іванов проти Болгарії», № 44079/98[24]. Відповідно до цього рішення, право на свободи мирних зібрань неприпустимо обмежувати з позиції ризику для суспільства. Держава повинна самостійно забезпечити безпеку для всіх учасників мирних зборів. Саме через це держава не може заборонити проведення зібрання у зв'язку з неспроможністю забезпечити безпеку демонстрантів.

2. Позиція суду стосовно обмеження права на проведення зібрань висвітлена у справі «Іванов проти Болгарії», № 46336/99. У цій справі було акцентовано увагу на тому, що право на свободу мирних зібрань все рівно не є абсолютним. Проте його обмеження можливе лише відповідно до принципу пропорційності. Таке обмеження не є заборною і має регламентуватись рамками закону [25].

3. У справі «Баранкевич проти Російської Федерації» від 20 жовтня 2005р. висвітлено позицію суду щодо позитивних обов'язків держави щодо охорони зібрань. Суд зазначає, що: *«Вживати обґрунтованих та співмірних заходів для забезпечення безпеки учасників мирних демонстрацій – обов'язок держави-учасника»*[26,§32]. А отже, держава має використати увесь свій адміністративний ресурс задля охорони учасників зібрання, реалізуючи тим самим їх право на мирні зібрання. Відповідно, відмова на підставі неможливості забезпечення охорони учасників зібрання є безпідставною.

4. Як вже зазначалося вище, на учасників-організаторів зібрань покладається обов'язок завчасно повідомляти органи державної влади про проведення зібрання. Така вимога, як вже зазначалося, виправдовується виконанням державою іншого свого обов'язку – забезпечення прав та свобод інших громадян, охорони громадського порядку тощо. Саме тому ЄСПЛ у рішенні «Сергій Кузнецов проти Російської Федерації» від 23 листопада 2008р. висловлює власну позицію стосовно завчасного повідомлення органів державної влади про проведення зібрання: *«Суд нагадує, що підпорядкування організації публічного зібрання дозвільній або повідомній системі зазвичай не зачіпає суті власне права на проведення зібрання, якщо мета такої процедури полягає у наданні органам влади можливості вжити розумних та необхідних заходів для забезпечення мирного проведення будь-якого зібрання, зустрічі або сходки, незалежно від характеру заходу»*[27]. Та ж сама позиція викладена й в інших рішеннях ЄСПЛ у таких справах: «Шмушкович проти України» від 14.02.2014 та «Веніамін Тимошенко та інші проти України» рішення 02.01.2015. До того ж національна практика свідчить про те, що в нас наявний рудімент командно-адміністративної системи – дозвільна система. В більшості випадків органи публічної влади висловлюють незгоду з проведенням мирних зібрань і не надають письмової відповіді на їх проведення, адже

частіше за все, політичні погляди тих, хто збирається мирно, не корелюються з поглядами членів органів місцевого самоврядування, тощо. Тому, у разі якщо мирне зібрання відбувається без отримання такої письмової відповіді, згоди, то його проведення вважатиметься незаконним. Натомість, у більшості з європейських країн діє повідомна система, за якої громадянам слід тільки подати заяву на проведення мирних зібрань і не обов'язково отримувати письмову, позитивну відповідь від органів влади.

5. Суд у своєму рішенні «Галстян проти Вірменії» від 15 листопада 2007р. зазначає наступне: *«осуд за дії, що підбурюють до насильства на демонстрації, може вважатися прийнятним засобом у певних обставинах. Більш того, накладення санкцій за участь у несанкціонованій демонстрації подібним чином розглядається як таке, що співвідноситься з гарантіями статті 11 Конвенції»*[28, §115]. Зазначимо, що чинне законодавство України, зокрема Кодекс України про адміністративні правопорушення, а також Кримінальний кодекс України містять склади правопорушень, за вчинення яких організатори або учасники масових заходів можуть притягуватися до юридичної відповідальності. Такий підхід у цілому є обґрунтованим та логічним, оскільки учасники масових заходів можуть вчиняти найрізноманітніші порушення громадського порядку, які, у свою чергу, з огляду на ч. 2 ст. 11 Конвенції та ч. 2 ст. 39 Конституції України можуть стати підґрунтям для визнання зібрання немирним та його розпуску шляхом використання правоохоронного та адміністративного апарату.

Загалом, практика запровадження юридичної відповідальності за «немирну» участь у зібранні досить поширена й закріплюється у законодавстві багатьох європейських країн [29].

Практика ЄСПЛ посідає вагоме місце у регулюванні забезпечення права на мирні зібрання в Україні. Як вже зазначалось, в Україні відсутній спеціальний закон, який би регулював мирні зібрання, тому його слід

компенсувати висновками з практики ЄСПЛ, що є визнаною в Україні як джерело права. Окрім того, такі рішення містять деталізовані рекомендації, що стосуються застосування права на мирні зібрання, його обмеження, а також позитивних обов'язків держави під час проведення мирних зібрань.

Важливо зазначити, що імперативні норми щодо проведення мирних зібрань є складовою частиною загального каталогу міжнародних прав людини. Ці приписи містяться у Загальній декларації прав людини та Міжнародному пакті про громадянські та політичні права тощо. З іншого боку не можна не звернути увагу і на рекомендаційні норми. М'яке право в контексті регулювання мирних зібрань представлено рекомендаціями та деклараціями Організації Об'єднаних Націй (далі – ООН), ОБСЄ, Ради Європи тощо. Хоч їх застосування і має другорядний комплементарний характер, проте для повного розкриття міжнародних стандартів права на мирні зібрання їх не можливо оминути.

Відсутність належного законодавчого регулювання права на свободу мирних зібрань в Україні залишається предметом стурбованості міжнародних органів з прав людини. Рада з прав людини ООН, у результаті здійснення універсального періодичного огляду в 2012 році, рекомендувала Україні запровадити закон про свободу зібрань відповідно до міжнародних стандартів у галузі прав людини. Крім того, як зазначалося вище, питання було предметом розгляду у рішеннях ЄСПЛ у справах «Веренцова і Шмушковича проти України», прийнятих у 2013 році [30]. На сьогодні Україна не виконала ані рекомендації ООН, ані ЄСПЛ в частині, яка стосується запровадження загальних заходів.

Окрім того, в перспективні налагодження співпраці з ОБСЄ, слід приділити увагу і стандартам ОБСЄ. Такі стандарти є надзвичайно цікавими в розрізі підтримки публічною безпеки. ОБСЄ виробило чимало рекомендацій м'якого права стосовно регулювання поведінки

правоохоронних органів відносно проведення мирних зібрань та одночасної підтримки публічного порядку.

Країни-члени ОБСЄ взяли на себе зобов'язання у площині захисту прав, які передбачені у Заключному акті Гельсінської конференції та у Підсумковому документі Віденської зустрічі 1989 р., іншим документам які введені в дію на рівні ОБСЄ. За сприйняття ОБСЄ й на основі досліджень в країнах Європи, були розроблені Керівні принципи із свободи мирних зібрань. У документі наголошено на недоцільності регулювання відносин організації та проведення мирних зібрань на основі типового закону, однак в ньому визначено правила, які мають виконуватись у процесі проведення мирних зібрань [31].

Відповідно до рекомендацій та висновків Конференції «Правове регулювання свободи об'єднання й права на мирні зібрання в Центральній Азії» було особливо наголошено на значущості такого основоположного права людини, як право кожного на свободу зібрань як запоруки розвитку громадянського суспільства, з врахуванням неприпустимості застосування до вказаного права меж, окрім тих, які прямо визначені законом, які мають відповідати демократизму та законності [32, с. 1-3].

Висновок. Отже, право на свободу мирних зібрань є правом кожного громадянина і полягає у можливості вільно організовувати збори, мітинги, пікети, демонстрації та інші види зібрань. Варто зазначити, що нагальним питанням для України є прийняття спеціального закону, який би задовольняв рішення ЄСПЛ та рекомендації міжнародних органів (Рада з прав людини ООН тощо). Окрім задоволення рекомендацій міжнародних установ, прийняття такого закону необхідне і з точки зору врегулювання порядку вирішення спорів у цій сфері, а також власне порядок проведення зібрання, відповідно до того, про що зазначав Конституційний суд України у своєму вищевказаному рішенні.

Таким чином, право на свободу мирних зібрань є важливим політичним правом кожного громадянина. Таке право пов'язане з одночасним втіленням ряду інших політичних, громадянських та культурних прав. Проте, реалізація права на мирні зібрання пов'язана з великою кількістю обмежень прав людини. В міжнародному праві виробилась система правових стандартів регламентації права на свободу мирних зібрань, а також судова практика ЄСПЛ, яка може слугувати вказником на шляху України до прийняття спеціального закону у цій сфері. Однак, навіть за відсутності в Україні спеціального закону, який би регулював процедуру здійснення права на мирні зібрання, обов'язок стосовно забезпечення та гарантування громадянам права на мирні зібрання нікуди не зникає, а навпаки, таке право повинно гарантуватись в повному обсязі згідно з міжнародними стандартами такого права, які є частиною українського законодавства.

Література

1. Конституція України у судових рішеннях. / М.П. Орзіх, А.А. Єзеров, Д.С. Терлецький. К : Юрінком Інтер, 2011. С. 125.
2. Міжнародні стандарти у сфері судочинства. Київ : Істина, 2010. 488 с.
3. Про порядок організації і проведення мирних масових заходів та акцій в Україні: Проект закону. URL: <http://khpg.org/ru/index.php?id=1040054457>.
4. Про порядок організації і проведення мирних заходів : Проект Закону. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_2?id=&pf3516=0918&skl=8
5. Про свободу мирних зібрань: Проект Закону. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=47751
6. Мельник Р. Форми мирних зібрань та їх характеристика через призму ст. 39 Конституції / Р. Мельник. URL:

<http://pravo.org.ua/politicreformandconstitutionslaw/humanrights/1553-romanmelnyk.html>

7. Конституція України // (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1996. № 30. Ст. 141. 101. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#top>
8. Цивільний кодекс України // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2003. №№40-44. Ст. 356. 1610. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>
9. Пасенюк О.М. Судові процедури обмеження права на мирні зібрання: стан і перспективи / О.М. Пасенюк // Вісник Вищого адміністративного суду України. 2011. №4. С. 7.
10. Адміністративне судочинство України : підручник / О.М. Пасенюк (кер. авт. кол.), О.Н. Панченко, В.Б. Авер'янов [та ін.] за заг. ред. О.М. Пасенюка. К. : Юрінком Інтер, 2009. С. 371.
11. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням Міністерства внутрішніх справ України щодо офіційного тлумачення положення частини першої статті 39 Конституції України про завчасне сповіщення орган // Вісник Конституційного Суду України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v004p710-01#top>
12. Права і свободи людини і громадянина в Україні (доктрина Європейського суду з прав людини і Конституційного Суду України); за заг. ред. П. Ф. Мартиненко, В. М. Кампо. Київ: Юрінком Інтер, 2013. 376 с.
13. Осетинський А. Сучасні проблеми реформування системи правосуддя у контексті адаптації до європейських стандартів / А. Осетинський // Право України. 2008. № 4.

14. Васьковська О.В. Конституційне право на мирні збори та механізм його реалізації в Україні: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.02 / О.В. Васьковська. К., 2007. С. 13.
15. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права // ООН. 1910. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_043#Text.
16. Шевченко А.Є. Реалізація конституційного права на мирні зібрання в Україні: монографія / А.Є. Шевченко, М.М. Денісова, О.С. Денісова. Донецьк: Вид-во «Ноулідж», 2011. С. 48.
17. Handbuch des Polizeirechts / Herausgegeben von Erhard Denninger, Frederik Rachor. 5-neu bearbeitete und erweiterte Auflage, 2012. S. 1143.
18. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод // Уряди держав, члени Ради Європи. 210. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text
19. Шевчук С. Судовий захист прав людини. Практика Європейського суду з прав людини у контексті західної правової теорії / С. Шевчук. К.: Реферат, 2007. 848 с.
20. Jürgen Kühling Kommunikationsfreiheit als europäisches Gemeinschaftsgrundrecht. Duncker & Humblot GmbH, 1999. S. 86.
21. Конвенція про права дитини: міжнародний документ від 20 листопада 1989 р. URL: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_021
22. Американська конвенція про права людини: міжнародний документ від 22 листопада 1969 р. URL: <http://constituanta.blogspot.de/2011/02/1969.html>
23. Документ Копенгагенського совещания Конференции по человеческому измерению СБСЕ: международный документ от 29 июня 1990 г.: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/994_082
24. Решение палаты по делу "Станков и объединенная македонская организация "Илинден" против Болгарии" // Европейский суд по

- правам человека Решение, Коммюнике. 210. URL: http://search.ligazakon.ua/1_doc2.nsf/link1/SO2314.html
25. Куйбіда Р. Свобода мирних зібрань у практиці Європейського суду з прав людини (компіляція позицій Суду) / Р. Куйбіда, М. Середа // Центр політикоправових реформ. URL: http://pravo.org.ua/files/_murni_zibranya.PDF. Назва з екрана.
26. Решение Европейского суда по правам человека по делу «Баранкевич (Barankevich) против Российской Федерации» от 20 октября 2005 г. // Свобода собраний в постановлениях Европейского суда по правам человека. Воронеж: Артефакт, 2009. § 32.
27. Решение Европейского суда по правам человека по делу «Сергей Кузнецов против России» от 23.10.2008 г. URL: <http://enot-mmdc.sitetree.ru/european-court/map/single/477>
28. Решение Европейского суда по правам человека по делу «Галстян против Армении» от 15 ноября 2007 г. // Свобода собраний в постановлениях Европейского суда по правам человека. Воронеж: Артефакт, 2009. § 115.
29. Niedersächsisches Versammlungsgesetz vom 07 Oktober 2010. URL: <http://www.schure.de/21031/nversg.htm>
30. Рада ООН з прав людини // Звіт робочої групи щодо Універсального періодичного огляду: Україна (англійською мовою).
31. Руководящие принципы по свободе мирных собраний // подготовлены советом экспертов БДИПЧ ОБСЕ по вопросам свободы собраний. Варшава, 2007 г. 116 с. URL: untitled (legislationline.org)
32. Рекомендации Конференции «Правовое регулирование свободы объединения и права на мирные собрания в Центральной Азии» (Алматы, 30–31 марта 2005 г.). Алматы, 2005.

References

1. Konstytucija Ukrainy u sudovykh rishennjakh. / M.P. Orzikh, A.A. Jezerov, D.S. Terlecjkyj. K : Jurinkom Inter, 2011. S. 125.
2. Mizhnarodni standarty u sferi sudochynstva. Kyjiv : Istyna, 2010. 488 s.
3. Pro porjadok orghanizaciji i provedennja myrnykh masovykh zakhodiv ta akcij v Ukraini: Proekt zakonu. URL: <http://khpg.org/ru/index.php?id=1040054457>.
4. Pro porjadok orghanizaciji i provedennja myrnykh zakhodiv : Proekt Zakonu. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_2?id=&pf3516=0918&skl=8
5. Pro svobodu myrnykh zibranj: Proekt Zakonu. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=47751
6. Meljnyk R. Formy myrnykh zibranj ta jikh kharakterystyka cherez pryzmu st. 39 Konstytuciji / R. Meljnyk. URL: <http://pravo.org.ua/politicreformandconstitutionslaw/humanrights/1553-romanmelnyk.html>
7. Konstytucija Ukrainy // (Vidomosti Verkhovnoji Rady Ukrainy (VVR), 1996. # 30. St. 141. 101. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#top>
8. Cyviljnyj kodeks Ukrainy // Vidomosti Verkhovnoji Rady Ukrainy (VVR), 2003. ##40-44. St. 356. 1610. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>
9. Pasenjuk O.M. Sudovi procedury obmezhenja prava na myrni zibrannja: stan i perspektyvy / O.M. Pasenjuk // Visnyk Vyshhogho administratyvnogho sudu Ukrainy. 2011. #4. S. 7.
10. Administratyvne sudochynstvo Ukrainy : pidruchnyk / O.M. Pasenjuk (ker. avt. kol.), O.N. Panchenko, V.B. Aver'janov [ta in.] za zagh. red. O.M. Pasenjuka. K. : Jurinkom Inter, 2009. S. 371.

11. Rishennja Konstytucijnogho Sudu Ukrainy u spravi za konstytucijnym podannjam Ministerstva vnutrishnikh sprav Ukrainy shhodo oficijnogho tlumachennja polozhennja chastyny pershoji statti 39 Konstytuciji Ukrainy pro zavchasne spovishhennja orghan // Visnyk Konstytucijnogho Sudu Ukrainy. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v004p710-01#top>
12. Prava i svobody ljudyny i ghromadjanyna v Ukraini (doktryna Jevropejskogho sudu z prav ljudyny i Konstytucijnogho Sudu Ukrainy); za zagh. red. P. F. Martynenko, V. M. Kampo. Kyjiv: Jurinkom Inter, 2013. 376 s.
13. Osetynsjkyj A. Suchasni problemy reformuvannja systemy pravosuddja u konteksti adaptaciji do jevropejsjkykh standartiv / A. Osetynsjkyj // Pravo Ukrainy. 2008. # 4.
14. Vasjkovsjka O.V. Konstytucijne pravo na myrni zbory ta mekhanizm jogho realizaciji v Ukraini: avtoref. dys. ... kand. juryd. nauk: 12.00.02 / O.V. Vasjkovsjka. K., 2007. S. 13.
15. Mizhnarodnyj pakt pro ghromadjansjki i politychni prava // OON. 1910. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_043#Text.
16. Shevchenko A.Je. Realizacija konstytucijnogho prava na myrni zibrannja v Ukraini: monohrafija / A.Je. Shevchenko, M.M. Denisova, O.S. Denisova. Donecjk: Vyd-vo «Noulidzh», 2011. S. 48.
17. Handbuch des Polizeirechts / Herausgegeben von Erhard Denninger, Frederik Rador. 5-neu bearbeitete und erweiterte Auflage, 2012. S. 1143.
18. Konvencija pro zakhyst prav ljudyny i osnovopolozhnykh svobod // Urjady derzhav, chleny Rady Jevropy. 210. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text
19. Shevchuk S. Sudovyj zakhyst prav ljudyny. Praktyka Jevropejskogho sudu z prav ljudyny u konteksti zakhidnoji pravovoji teoriji / S. Shevchuk. K.: Referat, 2007. 848 s.

20. Jürgen Kühling Kommunikationsfreiheit als europäisches Gemeinschaftsgrundrecht. Duncker & Humblot GmbH, 1999. S. 86.
21. Konvencija pro prava dytyny: mizhnarodnyj dokument vid 20 lystopada 1989 r. URL: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_021
22. Amerykansjka konvencija pro prava ljudyny: mizhnarodnyj dokument vid 22 lystopada 1969 r. URL: <http://constituanta.blogspot.de/2011/02/1969.html>
23. Dokument Kopenghaghenskogho soveshhanyja Konferencyy po chelovecheskomu yzmerenyju SBSE: mezhdunarodnyj dokument ot 29 yjunja 1990 gh.: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/994_082
24. Reshenye palaty po delu "Stankov y obъedynennaja makedonskaja orghanyzacyja "Ylynden" protyv Bolgharyy" // Evropejskyj sud po pravam cheloveka Reshenye, Kommjunkyke. 210. URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/SO2314.html
25. Kujbida R. Svoboda myrnykh zibranj u praktyci Jevropejskogho sudu z prav ljudyny (kompiljacija pozycij Sudu) / R. Kujbida, M. Sereda // Centr politykopravovykh reform. URL: http://pravo.org.ua/files/_murni_zibranya.PDF. Nazva z ekrana.
26. Reshenye Evropejskogho suda po pravam cheloveka po delu «Barankevych (Barankevich) protyv Rossyjskoj Federacyy» ot 20 oktjabrja 2005 gh. // Svoboda sobranyj v postanovlenyjakh Evropejskogho suda po pravam cheloveka. Voronezh: Artefakt, 2009. § 32.
27. Reshenye Evropejskogho suda po pravam cheloveka po delu «Serghej Kuznecov protyv Rossyy» ot 23.10.2008 gh. URL: <http://enot-mmdc.sitetree.ru/european-court/map/single/477>
28. Reshenye Evropejskogho suda po pravam cheloveka po delu «Ghalstjan protyv Armenyy» ot 15 nojabrja 2007 gh. // Svoboda sobranyj v postanovlenyjakh Evropejskogho suda po pravam cheloveka. Voronezh: Artefakt, 2009. § 115.

29. Niedersächsisches Versammlungsgesetz vom 07 Oktober 2010. URL: <http://www.schure.de/21031/nversg.htm>
30. Rada OON z prav ljudyny // Zvit robochoji ghrupy shhodo Universaljnogho periodychnogho oghljadu: Ukrajina (anghlijskoju movoju).
31. Rukovodyashchie printsipy po svobode mirnykh sobraniy // podgotovleny sovetom ekspertov BDIPCh OBSYe po voprosam svobody sobraniy. Varshava, 2007 g. 116 s. URL: untitled (legislationline.org)
32. Rekomendatsii Konferentsii «Pravovoe regulirovanie svobody obedineniya i prava na mirnye sobraniya v Tsentralnoy Azii» (Almaty, 30–31 marta 2005 g.). Almaty, 2005.